

ורכב מאמינים

עלון שבועי מבית בני אמונים

מאצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

מפני מה נקראת השבת 'חמדת ימים'?

וַיִּכַּל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה (ב) (א)
רבי שמחה מויטרי תלמידו של רש"י הביא שבתרגום ירושלמי תרגמה תבת ו'יכל' מלשון ו'חמד', כלומר: ה' חמד את היום השביעי מכל הימים. במשמעותו זו פרש רש"י תבה זו אף בפסוקים: ו'ינספה וגם פלטה נפשי' (תהלים פד א); ו'בלטה לתשועתך נפשי' (שם קיט פא).

בכך באר רבי שמחה מויטרי את לשון תפלתנו בשבת קדש: 'חמדת ימים אותו קראת'; היכן מצינו שחמד ה' את השבת? בפסוק? שלפנינו.

באופן נוסף באר זאת רבי בנימין הכהן ויטאלי מחכמי יהדות איטליה, על פי חידוש ששמע בשם הרמ"ק. בעת הבריאה היתה נבנת הבורא שיהי ששה ימים בני עשרים ושמונה שעות. משבקשו ששת הימים מהקדוש ברוך הוא שימליך עליהם את אחד מהם, אמר להם: יתן כל אחד מהם ארבע שעות משלו, ומעשרים וארבע השעות שתצטרך בן כלכם, אוסיף יום נוסף - את יום השבת, והוא מלך עליכם.

לפי זה פרש רבי בנימין את התאר 'חמדת ימים' - שה'ימים' הם שחמדו את השבת שתמלך עליהם. מחזור ויטר" שבת ב; ו'בגל בנימין' [אמסטרדם תפ"א] ח"ב דרוש ה

שמירת השבת מקימת את הבראה

וַיִּבְרַךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ אֹתוֹ כִּי בּו יוֹם שָׁבַת מְכַל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים לַעֲשׂוֹת (ב) (א)

פרש האור החיים: בעת בריאת העולם נתן הקדוש ברוך הוא בבריאה כח להתקיים ששה ימים בלבד. ובחכמתו יתברך ברא יום נוסף - יום השבת, שמכח שמירתו יתחדש כח הקיום לששת הימים שלאחריו. נמצא ששמירת השבת הכרחית לקיום העולם, שמבלעדיה לא יוכל העולם להתקיים.

על פי זה יובן מאמר חכמים (שבת קיט ב): 'כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכלו - מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה ששת הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית'. מעשה בראשית נשלם כבר לפני ארבע שנים, אולם כיון ששמירת השבת היא הנותנת כח למעשה בראשית להתקיים ששה ימים נוספים, נמצא שהאומר את פרשת ו'יכלו' המסמלת את שמירת השבת כהלכתה, נעשה ששת של ממש במעשה בראשית, שאלולי שמירתו לא היה העולם מתקיים.

בכך פרש ה'ישמח משה' אף את אשר אנו אומרים בפיוט 'מנוחה ושמחה' בליל שבת: 'שומריו וזוכריו המה מעידיים פי לטשה כל בראים ועומדים'; דמך הפיטון: 'לטשה' ולא 'בטשה' - רמז לכך ששמירת השבת מעידה על אמונתנו שהעולם נברא רק לטשה ימים,

בין 'אמן' לשאר המצוות

וַיַּיַחַד ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם וַיְנַחֲהוּ בְּגֵן עֵדֶן לְעִבְדָה וּלְשִׁמְרָה (ב) (טו)

במסכת שבת (ק"ט ב) מובא: "אמר ריש לקיש: כל העונה אמן בכל כחו [לרש"י: 'בכל פנותו', לתוספות: 'בקול רם'] פותחין לו שערי גן עדן, ונאמר (ישעיהו כ"א): 'פתחו שערים וגבא גוי צדיק שער אמונים' אל תקרי 'שומר אמונים' אלא 'שואמרים אמן'."

יש להבין הלא כל אדם וזכה לחלק בגן עדן לפי מעשיו, וללא ספק גם על עגית אמן נוחלים גן עדן. אם כן, מהי משמעותה של ההבטחה המיוחדת שנתנה למקפיד על עגית אמן?

המהרש"א באר: אכן על כל המצוות כולן מקבל אדם מדור בגן עדן בהתאם למעשיו ושם חלקו ונחלתו. וכפי שאמרנו חכמים (שבת ק"ב א): "כל צדיק וצדיק נותנים לו מדור לפי כבודו", ואולם המקום מצות עגית אמן בכל כחו - יוצא מן הכלל: בפניו נפתחים שערי כל המדורים בגן עדן, אף אלו שלפי דרגתו לא היה אמור ליצאת ולשחות בהם. יסוד זה אף מדמך מנפך שנקט הכתוב: 'פתחו שערי' בלשון רבים, ואף המרא נקטה לשון רבים - פותחין לו שערי גן עדן. שכן בפני השמירה אמן נפתחים כל שערי המדורים הפנימיים בגן עדן, ולא רק שער המדור המגיע לו.

עוד באר ר' שמואל לניאדו 'בעל הפלים': בקטו חכמים ללמדנו שכה גדולה היא מצות עגית אמן, עד שאפילו אדם שאין לו אצלה זכות עגית אמן בכל כחו בלבד, יזכה שיפתחו בפניו שערי גן עדן. לכך נקטו לשון: 'כל העונה אמן...' - תהא דרגתו אשר תהא. אף בפסוק נאמר "גוי צדיק", רמז לכך שגם מי שנוהג כגוי בכל הליכותיו, ואין הוא 'צדיק' אלא בבגית אמן, פותחין בפניו שערי גן עדן. באופן נוסף הסביר ה'בן איש חי': המקום את מצוות התורה, עליו להגיע עד שער גן עדן ואז יפתח השער בפניו. לעצמת זאת העונה אמן בכל כחו, זוכה שמיד כשפורחת נשמתו ונכחו, רואה היא את שער גן עדן פתוחים לקראתה, ובכך נחסך ממנה המעבר דרך 'להט החרב המתהפכת' הנמצא מוחץ לשערי גן עדן. ככתוב בפרשתנו (ג' ד): "וישפן מקדם לגן עדן את הקרבים ואת להט החרב המתהפכת לשמר את דרך עץ החיים".

רא"י בלאך בעל 'ציצית הכנה' באר: המקפיד על מצות עגית אמן, זוכה שיפתחו לכבודו שערי גן עדן, ויבא אל מקומו בכבוד. אולם מי שלא הקפיד על מצות עגית אמן, גם אם היה בעל מעשים טובים ומקומו בגן עדן שומר לו, רצון פתחו לכבודו השערים, אלא יצטרף להמתין לעת רצון כדי להכנס למקומו בגן עדן.

מהרש"א ח"א שבת קי"ב; 'קלי פז' ישעיהו כ"ב; 'בן הונדל' שבת שם; 'ציצית הכנה' [ה'לגא תרס"ט] ד"ר כ

ושמירת השבת מדי שבוע מעניקה לו כח להוסיף ולהתקדם.
אור החיים: 'ישמח משה' יתרו

'המוציא לחם' ולא 'המוציא דגן'

"ארוהה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חייך... בזעת אפיה תאכל לחם" (ג' ז; ט)

יש להבין את פשר נסח ברכת 'המוציא לחם מן הארץ'; הלא גרעיני התבואה - ה'דגן' הם שצומחים בארץ, ואף בזעת אפים ובטרח גדול מצליח האדם להפיק מהם את הלחם?

האבודרהם באר כי כיון שנסח זה נתקן על פי לשון הכתוב (תהלים קד ז): 'להוציא לחם מן הארץ', יש לומר שפונתנו בלשון 'לחם' על הדגן עצמו. שהרי מצינו בכמה מקומות שהכתוב מכנה כ'לחם' אף מזונות אחרים שאינם 'לחם' ממש, כפי ה'מין' מכנה 'לחם', ככתוב (שמות טו ד): "הגני מטמיר לכם לחם מן השמים", אף על פי שלא היה לחם ממש. ואף מאכל הבהמות והחיות מכנה לחם, ככתוב (תהלים קלו כח): "נתת לחם לכל בשור", על אף שאינו נאנוח מלחם.

המהר"ל מפרא באר: נקטו חכמים לשון זו, לפי שבראשית הבריה, עד שחטא האדם בעצם הדעת והתקלל בקללת: "בזעת אפיה תאכל לחם", היתה האדמה מוציאה את פרותיה כתקנו, וגם הלחם שהוא עקר מזונו היה יוצא מהאדמה כשהוא מוכן לאכילה.

אף לעתיד לבא, כאשר יתקן חטא עץ הדעת, ישוב הלחם לצאת מן האדמה כעקר בריאתו, כמאמר חכמים (שבת א ב) על 'מזות המשיח': 'עתידיה ארץ ישראל שתוציא גלוקסקאות [מאפים מוכנים לאכילה]'.

'אבודרהם' דיני ברכת הלחם וזמון: 'נתיבות עולם' נתיב העבודה זו

מקצת הגוף ככולו

"כי עפר אתה ואל עפר תשוב" (ט' ט)

הנה מצינו צדיקים שלא שבו לעפרם, כדגמת יעקב אבינו שלא מת (משיבת נפש א) וכן שבעת הצדיקים שזכנסו בחייהם לגן עדן (פלה רבתי ט"ו פ"א). כיצד התקיימה אצלו קללת: "ואל עפר תשוב"? חדש החיד"א פי קללה זו התקיימה בהם בכך שלאחר שפלו אותם טמנו את ערלתם בעפר כנהוג.

על פי דבריו פרש ה'לב שמחה' את נסח הברכה הנאמרת לאחר ברית המילה: "וּצְאָצְאִי חַתֵּם בְּאוֹת בְּרִית קְדֹשׁ, עַל כֵּן בְּשֹׁכֵר זֹאת... צוּה הַצִּיל יְדִידוֹת שְׂאֲרֵנו מִשְׁחַת"; "בשכר" - הטמנת ערלת הברית "צוה הציל ידידות שארנו משחת" - שיישאר הגוף (המכנה 'שאר') שלם, שכן כבר התקיימה בו קללת: "ואל עפר תשוב".

לב שמחה לברית מילה [נדפס בסוף חלק דברים עמ' 451]

"ויקה ה' אלקים את האדם וינחהו בגן עדן" (ב טו)

"כשאמרנו חכמים (שבת קיט ב): 'כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן', נתנו לנו דבר נפלא בפשטותו, שאם האדם מתמסר לדבר יקר בעגית אמן בכל כחו, שהוא דבר קל וקרוב מאוד לקיום אצל האדם, מיד יזכה שיפתחו בפניו שערי גן עדן.

ואולי יש לומר שיפתחו לפניו שערי גן עדן גם בעולם הזה, שהוא בחינת הטוב הגנוז שבכל יום, ובזכות זה יתחיל להרגיש טעם בעבודת ה', ועל ידי זה יזכה להכנס בשערים הרבה, שערי ציון המצינים בהלכה, שהם שערי גן עדן, ויזכה להרבה טוב ולאריכות ימים."

ונכתב בספר [משערי הגרי"מ שכתר] ח"ב ערה

גן עדן בעולם הזה

אָדוֹן עוֹלָם (א)

מקורו ומעלתו של פיוט אדון עולם

פנינה יקרה ומיוחדת טמונה לנו בסדור התפלה, הלא הוא הפיוט המפלא 'אדון עולם', אשר מזה דורי דורות נאמר בקרב קהלות ישראל, מדי יום, הן בראשית היום קדם תפלת שחרית, והן בסופו בסיים סדר קריאת שמע שעל המטה, טרם החזרת הנשמה ליוצרה. עבדה המוצאת בטויה אף בכך שהו שעת הקריאה והו שעת השנה וזכרות פסיומו של הפיוט: 'בְּיָדוֹ אֶפְקֵי רוחי בעת אישן ואעירה' (משה משה ח"א סי' לא וח"ד סי' עב).

דברים מפלאים גיש בהם כדי לתת ממד מיוחד לתפלה זו, כתב תלמידו הנודע של המהרש"ל בעל המטה משה (ח"א סימן לא): 'ומצאתי כתוב: כי מל שמוכן בעת התחלת אדון עולם, כתב רבי יודא החסיד רב האי גאון רב שריא גאון - ערב אני בדבר שפתלתו נשמעת, ואין שטן מקטרג על תפלתו ואין לו שטן ופגע רע בראש השנה וביום הפפורים בתפלתו, ואויביו נופלים לפניו, ויש אומרים אף יצר הרע משלים אתו, וגליו אמר שלמה המלך עליו השלום (משלי טו ז): 'ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו'.

זהו מחבר הפיוט 'אדון עולם' אינה ברורה. יש שייחסוהו לתנא הקדוש רבי יוחנן בן זכאי (בפלוסי מהר"ח סדר הנהגת התפלה כתב שכן ראה בסדורי אשכנז ושנים בשם ספר התורה). לעומת זאת יש שייחסוהו לרב האי גאון (אמר פינחס שער התפלה אות טו) ויש שכתב שחברו הפיקטן הנודע רבי שלמה אבן גבירול (סדור 'אוצר התפלות', תפוח תפלה, דף ט).

להזכיר זכות אברהם

בגמרא (ברכות ב ז) דרשו חכמים: 'אמר רבי יוחנן משום רשב"י: מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם לא היה אדם שקראו לקדוש ברוך הוא אדון עד שבא אברהם אבינו וקראו 'אדון', שנאמר (בראשית טו): 'ויאמר אדני אלוקים במה אדע כי איד שנה'.

על פי דברי הגמרא באר רבי פינחס המגיד מפאלאצק בסדורו - סדור 'שער החכמים' (פשוט מוג' דף ק) את הטעם שאנו מקדימים לתפלת שחרית את אמירת הפיוט 'אדון עולם'; וכפי שמצינו שביום הפפורים, טרם תחלת סדר עבודת התמיד בבית המקדש היה המנהג שואל: 'האיר פני כל המורח עד שבחברון' כדי להזכיר את זכות האבות הקבורים בחברון (יומא פז מ"ג; ירושלמי פס). כך תקנו לנו לפתח את סדר תפלות היום שנתקנו במקום התמיד, בהזכרת זכותו של אברהם אבינו שהיה הראשון שקרא לקדוש ברוך הוא 'אדון עולם'.

כאשר הובא הסדור החדש לפני רבו הגאון מוילנא, התבונן הגאון בתוכנו, וכשחבחין בפירוש האמור, הפסיר בהתפעלות: 'אלו היה יוצא הסדור לאור רק כדי לגלות פרוש זה - דינו!' (ש"ת פני יונה וילנא תרל"ח הקדמה).

רמז לכונת השמות

ה'אובה ישראל' מאפטא גלה סבה נוספת לכך שמקדימים לומר 'אדון עולם' לפני התפלה: 'בשלתן ערוף' (א"ר ח"א א) נפקס: 'כשזיכיר השם, כזון פרוש קריאתו באזנות בלאו אדון הכל, וכיון בכתיבתו ביו"ד ה"א שמה והנה ויהיה, ובהזכירו אלוקים יכון: שהוא תקיף בעל היכלת ובעל הכחות כלם'.

פביט 'אדון עולם' נרמוז כל הפגנות שיש לזון באמירת השמות הקדושים בתפלה; פגנת שם אדנות: 'אדון עולם אשר מלך...', פגנת שם הו"ה: 'הוא היה והוא הנה והוא יהיה בתפארה', פגנת שם 'אלוקים': 'בלי ראשית בלי תכלית ולו העוז והמשרה'. לזון, מקדימים אנו לומר 'אדון עולם' לפני התפלה. בכך אנו מכריזים ומגלים דעתנו, שפיקן שקשה לנו לזכור לזון בכל שם ושם את הנהגה הנכונה, ויתכן מאד שנטעה ונשפח לזון בזמן האמירה, לפיכך כבר מעכשו אנו מודיעים שאנחנו מזכירים את כל השמות על דעת פגנות אלו שנגמזו בפיוט. לפיכך עלינו לזכור לכל הפחות לומר פיוט קדוש זה בכונת הלב כראוי (טעמי המנהגים אות כט).

אדון עולם אשר מלך

פיוט זה מבטא מצד אחד את רוממות ה' וזדלותו, ומאידך את קרבתו הרבה אלינו ועמידתו למינונו בעת צרה. דבר זה בא לידי בטוי אף בשני התארים שבהם אנו מתארים אותו: יתברך בפתיחת הפיוט - 'אדון עולם אשר מלך'. מצד אחר הוא 'מלך' רם ונשא, ומאידך הוא 'אדון' המפוזר קשר אישי עם כל אחד מנתיניו ('חל ישראל עמי טו-סו).

מלך פשוט וזו אינו נקרא 'מלך', אלא אם כן מספיקים נתיניו להשתעבד אליו ולעשרו בכתר מלוכה, ואם אין מי שישתעבד אליו לא יקרא מלך, שהלא אין מלך בלא עם' (דבני בח"ו בראשית לח א). לא כן הקדוש ברוך הוא: נקרא הוא 'מלך' מצד עצמו, שהלא מלך אף 'בטרם כל יציר נברא'. אולם ביעוד שקדם שברא את העולם לא היו נבראים שהכירו במלכותו, 'לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא'. נמצא שבראית העולם לא שנתה מאומה בעצם היותו 'מלך', אלא רק גרמה שברואיו יקראוהו 'מלך', ועל כן אנו ממשילים אותו, גם 'אחרי ככלות הכל לבדו יקראו' ('שכ"ב נח"ב בלק דרוש א).

בספר 'הארת התפלה' (עמ' ט) כתב כי בתבות 'לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא', טמון רעיון מוסרי עמוק: כדי להמליך את הבורא אין די בהכרזת 'מלך העולם' מאה פעמים ביום, מחובתנו ללוות לכך ציות והתבטלות למצוות שאנו ממשילים אותה, ולכך אנו רומזים באמירתנו: כאשר 'נעשה בחפצו כל' - 'אזי מלך שמו נקרא'.

אדון עולם אשר מלך עוד בטרם כל יציר נברא שאין מלכותו תלויה בנבראים. לעת נעשה בחפצו כל, אזי מלך שמו נקרא על ידי ברואי תבל. אולם גם ואחרי ככלות הכל - לבדו ימלוך נורא לפי שכאמור עצם מלכותו אינה תלויה בנבראים.

מכתבי אמונים

למערכת וכל מאמינים,

אמנם קצת באחור, אבל נראה היה לי לשלח רמז שעלה בדעתי בעת לומדי את המשנה במסכת ברכות (לה א): 'כיצד מברכין על הפרות? על פרות האילן הוא אומר: בורא פרי העץ'. וזכאונה מודיע נוטט התנא 'אילן', ולא 'עץ' כנסח הברכה? אלא ש'אילן' בגימטריה אמן, ולרמז בא: שאין די בברכה בלבד, אלא שיש להשלימה בעגית אמן.

הרב א.צ.מ. - בני ברק

אזעקה של אמן שהצילה מאסון

לפניכם ספור שהגיע לידינו לאחרונה וספר על ידי אחד מרבבות בני אמונים, יהודי יקר שזכה להיות מהעושים והמעשים למען עגית אמן. וכך הוא מספר:

רק פיוס, לאחר שעברו עשרות שנים מהארוע ולאחר שבחסידי שמים זכיתי להיות מהעושים והמעשים למען האי מצוה רבה דעגית אמן, אני מודע לגדל ההשגחה הפרטית שהביאה אותי עד היום.

נרעדת פאטר היא נזכרת בדבר המעשה. באותו בוקר התורנות הקבועה שהיתה בין אחי, מי יקח אותי לגן, השתבשה. אחותי היתה אמונה לקחת אותי, אולם משום מה היא טעתה וחשבה כי אחותי האחרת היא זו שאמורה לקחת אותי. נוספה על כך העבדה שביום זה אחרו כל בני הבית לקום. וכך יצא, שצלהט והנהלה המאפניים את היציאה היום יומית למסגרות החוץ, נותרתי ישן בשלילה על משתי.

לאחר שכל אחי ואחותי יצאו למקומות המודיעים, לא לפני שפרגלם הם פתחו את חלונות הבית לרוחה. אמי, שפמובן כלל לא היתה מודעת לעבדה שנותרתי ישן לבד בחדר, מהרה גם היא לארגו את תיקה ולצאת מהבית.

אלא שפאטר כבר עמדה בפתח הדלת, בחסדי שמים התעורר בה לפתע צמא. היא טבה על עקבותיה, מלאה כוס במים צלולים והחלה לברך בכנה: 'ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שהכל היה בדברו'.

מקושי הספיקה לקרב את הכוס לשפתיקה, והנה היא שומעת מקצה הבית קול דקיק העונה אחריה: 'אמן...'

מתברר כי בדיוק באותו דקות התעוררתי משנתי, וכאשר שמעתי את ברכתה של אמי, עגיתי מיד 'אמן', בדיוק כפי שהרגילה אותי מינקותי. ברגע הראשון היא נתקפה בגלה, היא לא חלמה לרגע שנותרתי לבד בבית, אולם מיהר מאוד לחללה בלבה בעבדה המועזעת - מוישלה שלה, מוישלה הקשן לו, מהשנתים, כמעט ונותר לבדו בבית!

היא מהרה לרוץ לחדרי ולאמץ אותי לחיקה בחם, כשדמעות של חלה שוטפות את עיניה.

רק המחשבה על מה שיכול היה לקרות אילמלא... עוררה בה חלחלה; לד קטן ושובב שמחבב במיוחד לפני ולחשוקיף לרחוב מבעד לחלון, וכבר נחפס על חם לא מעט פעמים. לד זה נותר בבית לבדו למשך שעות ארוכות, כאשר חלונות הבית פתוחים ובלתי מסגרים, זהו מתכון כמעט בטוח לאסון, רחמנא ליצלן.

נקל לשער מה היה יכול לקרות אילמלא היתה שומעת את האמן מפי. נקל לשער מה היה יכול לקרות אילמלא היתה משרישה בביתנו את ההלכה המפורשת בדברי הרמ"א (או"ח קד ז): 'וילמד בניו הקטנים שינעו אמן, כי מיד שהתנוק עונה אמן יש לו חלק לעולם הבא'.

מלאכי אמן שרפשו בביתנו דרך קבע הגני עלי מהאסון, וכך נותרתי בחסדי שמים בריא ושלם, כשהאמן חרותה דמיי, תרתי משמע, עד עצם היום הזה.

השגחה פרטית ראה